

**NARCÍS JUBANY, UN BISBE CATALÀ
AL CONCILI VATICÀ II.
*UT VERITAS EVANGELII PERMANEAT (I)***

Daniel PALAU

Original rebut: 11/02/2016
Data d'acceptació: 16/03/2016

Adreça: Plaça de l'Església, 1
08757 CORBERA DE LLOBREGAT
(Barcelona)
E-mail: dpalauv@gmail.com

Resum

El present article recull les intervencions que el bisbe, i després cardenal, Narcís Jubany desenvolupà durant el Concili Vaticà II. Hem volgut acostar-nos a les actes del Concili per descobrir l'argumentari que el bisbe, en aquells anys, primer auxiliar de Barcelona i després titular de Girona, oferí per a la reflexió i treball posterior de diversos textos conciliaris. En el transcurs d'aquestes diverses intervencions es pot anar copsant el seu desig intens i verídic de viure l'esdeveniment conciliar com un veritable moment de l'Esperit de Déu per a la vida de l'Església, així com la voluntat personal d'arribar a una síntesi senzilla, clara i pastoral de les intuïcions que s'anaven plasmant en els textos finals. El trajecte conciliar del bisbe Jubany travessa una bona part dels documents, tant de les constitucions, dels decrets com de les declaracions, però a més a més, mai com un pare conciliar desvinculat dels treballs de les comissions, ni tampoc, de les xarxes humanes de coneixença que s'anaven teixint entre els mateixos participants, pares conciliaris i teòlegs propers. Al cap i a la fi, podem observar com tot el procés dins l'aula tindrà una plasmació fora de l'aula en els seus anys de pasturatge, especialment a Barcelona.

Paraules clau: Concili Vaticà II, Jubany, pastoralitat, debat conciliar, misteri, comunió.

Abstract

This article gathers together the contribution made by Bishop, then Cardinal, Narcís Jubany, during Vatican II. We have sought to look at the acts of the Council to uncover the argumentation of the Bi-

shop which he put forward for consideration and for the later work on various council texts during those years when he was first auxiliary bishop in Barcelona before becoming bishop of Girona. In working through these different contributions, there emerges clearly his intense and sincere wish to live out the conciliar event as a moment that truly was of the Spirit of God for the life of the Church, as well as his own personal desire to achieve a simple, clear and pastoral synthesis of the intuitions that took shape in the final documents. The conciliar journey of Bishop Jubany is apparent in a good deal of these documents, whether it be the constitutions or decrees or declarations, but above all, never as a conciliar father out of touch with the work of these commissions nor from the human networks of knowledge which were created among the participants themselves, both the conciliar fathers and theologians proper. All in all, it can be seen how the whole process has been shaped from outside the formal study by its years of being nourished in other pastures, especially in Barcelona.

Keywords: *Vatican II, Jubany, pastorality, conciliar debate, mystery, communion.*

1. PREMISSES INICIALS

Voldríem recollir en aquest article el material contingut en les actes conciliaris del Vaticà II del recordat cardenal de Barcelona, Narcís Jubany (12.VIII.1913 – 26.XII.1996),¹ tot just quan encara ara el món eclesial ha recordat el cinquantè aniversari de concili Vaticà II, en la seva cloenda.

Més enllà d'un recull històric sobre la figura i la significació del cardenal Jubany,² volem apropar-nos a les seves intervencions conciliaris individuals, sense menystenir les col·lectives, per poder apreciar, i treure a la llum, el valor teològic de les seves intuïcions i propostes, i així poder contextualitzar-les dins el marc general dels debats del Concili.

Constatem lentament que la literatura que va apareixent en aquests anys d'aniversari conciliar s'apropen cada cop més a les apreciacions de tipus teològic, deixant de banda les qüestions més històriques, no així les de tipus hermenèutic. Metodològicament hem de fer notar que són poques les aproximacions que ens remetent al llegat de les actes conciliaris, les quals exposen les diferents problemàtiques, opcions i reflexions teològiques. L'estudi de les actes conciliaris és encara avui un camí poc transitat, malauradament. Es fa,

1. És ben significativa la menció i el reconeixement que es va realitzar durant el centenari del naixement del poeta Salvador Espriu (1913-1985), nascut també al mateix poble que el cardenal Jubany (1913-1996), Santa Coloma de Farners, com eloqüent ha estat l'absència que ha tingut la referència al prelat català. Un estudi comparatiu dels dos personatges Espriu i Jubany, seria del tot il·luminador i desitjat. Cal esmentar que també a santa Coloma de Farners nasqué el pare carmelita Bartomeu Xiberta (1897-1967), pèrit del Concili Vaticà II, amb qui Jubany pogué recolzar-se en més d'una ocasió.
2. Cf. AA.VV., *Miscel·lània en honor del Cardenal Narcís Jubany i Arnau*, Barcelona 1992.

doncs, necessari, fer l'esforç d'apropar-nos a la font de les actes conciliars, pel seu propi valor i pel pes que suposa una determinada aportació en el procés d'elaboració dels textos conciliars.

Ens aproximem a la lectura de les intervencions d'aquell que arribà al concili amb tant sols 49 anys d'edat, com a bisbe auxiliar de Barcelona. Fou Narcís Jubany algú que es deixà influir pel Concili? Fins a quin punt? I en quins elements? La seva formació de tipus teològic a la universitat pontifícia de Comillas de Madrid, i jurídic, després, a la pontifícia universitat Gregoriana de Roma, foren un bagatge idoni per poder incorporar-se als treballs conciliars? O al contrari, foren un pes feixuc per a poder sintonitzar amb els discursos teològics del Concili? Va admetre Jubany, i fins a quin punt, la força de l'aula conciliar i els seus raonaments, amb els quals van rebutjar-se els primers esquemes *De fontibus revelationis* i *De Ecclesia*? Davant d'aquests interrogants, no oblidem al Jubany que va més enllà d'una estricta formació acadèmica, ens referim precisament a aquell Jubany vinculat amb l'acció catòlica, la qual li permeté, com intentarem mostrar, de poder elaborar amb audàcia i promptitud la seva proposta pastoral com a bisbe titular a Girona (1964-1971), i posteriorment com arquebisbe, i cardenal des de 1973, a Barcelona (1971-1990). Així, en un segon moment d'aquest escrit volem tenir en compte les seves cartes, escrits i principals accions pastorals postconciliars, per poder verificar si aquestes traspuen de debò la influència de l'esdeveniment i de la teologia conciliars, o si al contrari resten distants de les intuïcions eclesials i intencions missioneres del Concili. En el nostre recorregut no deixem de reconèixer com, de vegades, les qualificacions precipitades i superficials s'han apoderat de certs personatges o escenaris, no permetent d'acostar-nos de debò ni a la realitat ni a l'objecte estudiat. Això succeeix encara més en qüestions en les quals la raó cedeix terreny a la desconeixença i, per tant, apareixen amb facilitat ideologies, partidismes i altres interessos. El Concili Vaticà II ha sofert massa aquestes generalitzacions i visions particulars que han esdevingut genèriques i poc acurades.³

3. Ben il·lustratiu és la descripció de l'aula conciliar que en fa H. RAGUER, «Primera fisonomia de la assemblea», en G. ALBERIGO (dir.), *Historia del Concilio Vaticano II*, II, Salamanca 2002, 167-223. També ho confirmen altres estudis de tipus més local, cf. D. VITALI, «Nova et vetera. Mons. Luigi Carli al concilio Vaticano II», *Greg* 91/1 (2010) 91-123; i en aquesta línia és ben curiosa la nota que comparteix el jove J. Ratzinger en la seva primera valoració a la primera sessió conciliar sobre l'episcopat espanyol, afirmant que cada grup nacional actuava molt segons les seves pròpies tradicions i lideratges interns que no pas des de les individualitats, i per tant, aquestes restaven més difuminades davant les apreciacions de l'aula conciliar, cf. J. RATZINGER, *Obras completas. Sobre la enseñanza del Concilio Vaticano II*, VII/1 (BAC Maior 108), Madrid 2013, 247.

Volem en aquesta primera part del nostre escrit, cenyir-nos als textos oferts per Jubany durant el debat a l'aula conciliar, i en una segona part als seus escrits pastorals postconciliaris. Al mateix temps, desitgem que les seves intuïcions i argumentacions teològiques durant el Concili siguin conegudes com una aportació del més gran esdeveniment eclesial del segle xx. Deixem constància, per últim, de la mancança d'un arxiu personal que hagués pogut facilitar bona part de la feina del present estudi.⁴ D'altra banda, però, aquesta absència ha afavorit el fet de ser molt més acurats amb el tractament de les dades de què hem disposat.⁵

2. INGRÉS AL CONCILI. INTERVENCIIONS

Pocs són els espais acadèmics que recullen les intervencions de l'aula conciliar, especialment dels bisbes provinents de la península Ibèrica. A poc a poc, van apareixent estudis i aproximacions que ens permeten d'entendre el paper d'aquells que intervingueren dins del Concili.⁶ L'historiador E. Vilanova en fa una pinzellada afirmant que el posicionament teològic de l'episcopat peninsular bàsicament «es movia en un predomini de l'element dogmàtic sobre el pastoral, en una escolàstica deductiva, més que no en una visió plural i

4. Malauradament constatem l'absència dels propis arxius personals, cf. G. TURBANTI, *Il Concilio inedito*, Bologna 2001, 98 citant en nota a peu de pàgina a H. RAGUER, «Fuentes para la historia del Vaticano II: España», en J. GROOTAERS – Cl. SOETENS (eds.), *Sources locales de Vatican II. Symposium Leuven – Louvain-La-Neuve 23-25-X-1989*, Leuven 1990, 89. En una perspectiva contrària a aquest fet, s'ha de fer notar la recent publicació de l'inventari i, per tant, de l'existència d'altres reculls bibliogràfics, (cf. F. ÀLVAREZ ALONSO – M. LOURDES AYUSI MANSO, *Fuentes conciliares españolas. Inventarios de Quiroga, Morcillo y Conferencia Episcopal Española*, Madrid 2005).
5. No oblidem les referències que des de l'obra de S. Pié-Ninot es fa a autors catalans presents en el Concili, com són el mateix Narcís Jubany, Ramon Sugranyes de Franch i el pare Bertomeu Xiberta (cf. Id., *Eclesiología. La sacramentalidad de la comunidad cristiana*, Salamanca 2007). Sobre Sugranyes de Franch, encara avui cal remetre'ns a H. RAGUER, *Militant per la justícia. Memòries dialogades amb el pare Hilari Ragner. Ramon Sugranyes de Franch*, Capellades 1998. Sobre el carmelità Xiberta ja podem acostar-nos a J. M. MANRESA, *La eclesiología del P. B. Xiberta (1897-1967). El «redescubrimiento» de la Iglesia como «la obra de Cristo»*, dissertació per al doctorat, *pro manuscripto*, Roma 2011. No oblidem altres intents recents a casa nostra més genèrics, F. X. PARÉS I SALTOR, «La reforma litúrgica del Concili Vaticà II en les diòcesis catalanes», Facultat de Teologia de Catalunya, lliçó inaugural, curs 2014-2015, Barcelona 2014.
6. Cf. G. RICHI ALBERTI, «Aportaciones del cardenal José María Bueno Monreal al esquema “De Ecclesia”», *RespT* 73 (2013) c. 2, 269-330.

mixta»,⁷ més encara «la majoria de bisbes espanyols imaginaven un Concili compromès en la lluita contra el mal inherent a la societat moderna, del qual sortís a relluir una Església triomfant, a l'estil del que s'esdevingué a Trento o en el Vaticà I».⁸ El que podem afirmar, avui per avui, és que cada bisbe tingué la seva pròpia experiència, i molts d'ells ho recolliren en els seus diaris,⁹ com també en el seu propi recorregut teològic, amb diversos graus de permeabilitat a la transformació teològica que s'anava esdevenint, sense ignorar les pròpies urgències locals, és a dir, les seves necessitats pastorals.¹⁰

La figura de Narcís Jubany es presenta com una sòlida i completa trajectòria de formació universitària preconiliar.¹¹ Primer cursà el doctorat en dret canònic per Comillas a Madrid, i posteriorment es llicencià en teologia per la universitat de la Gregoriana, a Roma.¹² Jubany compleix la imatge del

7. E. VILANOVA, «Trenta anys de teologia a Catalunya», en AA.VV., *Miscel·lània en honor del Cardenal Narcís Jubany i Arnau*, 618. Del tot il·lustratiu la recent publicació que omet qualsevol referència als bisbes espanyols, cf. AA.VV., *I vescovi al Concilio. Servi della parola e Padri della fede*, (collana Il Concilio Vaticano II, protagonisti), Todi 2016.
8. E. VILANOVA, «Trenta anys de teologia a Catalunya», 619.
9. Així s'expressa també d'una manera genèrica G. Canobbio en una darrera entrevista, G. CANOBBIO, *Il Concilio Vaticano II tra speranza e realtà* (Orsu Blu 19), Milano 2013, a cura di Annachiara Valle, 13: «Cosa successe a quelli più "allineati"? Il Concilio li trasformò. Molti di loro dirano, allà fine, che erano entrati in assisse in un modo e ne erano usciti in un altro. Tutto questo perché il contatto con gli episcopati formati allà teologia dei grandi pensatori del Nord Europa aveva permesso loro di percepire un altro orizzonte e soprattutto di avvertire la preoccupazione di dover rendere la Chiesa il più atenta possibile alle vicende della società umana». (Cf. J. RATZINGER, *Obras Completas. Sobre la enseñanza del Concilio Vaticano II*, VII/1 (BAC Maior 108), Madrid 2013, 266: «El concilio se había convertido en una capacitación teológica intensiva para los obispos»).
10. En aquest sentit K. Rahner té raó quan sosté que realment el Concili Vaticà II fou un esdeveniment globalitzador de l'Església universal (cf. K. RAHNER, *Il Concilio dimenticato. Bilancio e rilancio di un evento*, Cinisello Balsamo 2013; Id., *El concilio, nuevo comienzo*, Barcelona 2012).
11. J. M. ARAGONÈS I REBOLLAR, «El Cardenal Narcís Jubany i Arnau, una biografia al servei de l'Església i de Catalunya», dins de AA.VV., *Miscel·lània en honor del Cardenal Narcís Jubany i Arnau*, Barcelona 1992, 13-37.
12. Alguns dels seus escrits previs al Vaticà II així ens en parlen. N. JUBANY, *El voto de castidad en la ordenación sagrada*, Barcelona (1952), lliçó inaugural al seminari de Barcelona; Id., «La renovación del diaconado y el celibato eclesiástico», *Orbis Catholicum* (1961) 114-159. Cf. BOAB (*Boletín Oficial del Arzobispado de Barcelona*) año CXI, 15-XII-1971, n° 12, 698-699. Al ell mateix es deu, en bona part, la publicació de la primera traducció catalana dels documents del Concili, ell mateix, bisbe de Girona en aquell moment, n'escrigué el pròleg, cf. N. JUBANY, *Concili Vaticà II, textos i documents* (BAC 265), Madrid 1964, VII-XII. Obres posteriors al Concili destaquen N. JUBANY, *La charge pastorale des évêques*, Paris: Cerf 1969; sobre política N. JUBANY, *L'Església i les diverses formes polítiques*, Vic: Anglada 1977; sobre el matrimoni, N. JUBANY, *L'espiritualitat del matrimoni cristià a la llum del concili Vaticà II*, Girona: Massó 1966; sobre la família i la joventut, pròleg a J. M. BLANQUET – J. PIQUER, *Jose Manyanet. Profeta de la família* (BAC Popular 61), Madrid: 1984; sobre la vida cristiana en *genere*, N. JUBANY, *Carta*

bisbe jove, que amb només set anys d'ordenació episcopal arriba al Concili. Participa amb entusiasme en els esdeveniments eclesials del segle xx, que observa com una gran oportunitat d'enriquiment teològic, humà i cultural. Intervingué activament durant el Vaticà II, fins i tot quan els debats a l'aula conciliar eren més de caire teològic que no pas jurídic, com el cas del text eclesiològic *Lumen Gentium*. Les seves competències acadèmiques no eren un impediment per al seguiment del transcurs del Concili, ans el contrari, caldria fer constar un notable interès per les qüestions eclesials i pastorals. La seva presència i aportacions foren significatives, especialment tant pel que fa al treball dins del text de *Christus Dominus*, com de *Perfectae Caritatis*.¹³

Per dur a terme la tasca de reconstrucció dels punts forts del seu pensament, exposat bàsicament en les seves intervencions, hem optat per respectar l'eix categorial del Concili, és a dir, a partir de la distinció formal que fem dels textos en les seves modalitats de constitucions, decrets i declaracions. La riquesa d'idees, propostes i argumentacions teològiques que circulen a l'aula conciliar representen una autèntica obra simfònica, en la qual tots els textos bateguen harmònicament, amb peculiaritats pròpies certament, però no pas amb dissonàncies o contratemps maldestres. En el nostre treball tindrem en consideració tant les aportacions de caire personal com aquelles de caràcter col·lectiu, les unes i les altres són conclusions i posicionaments que responen a uns treballs previs, no fets sense dificultats.¹⁴ Sigui com sigui, les intervencions de Jubany mostren sens dubte un decidit interès per l'exposició de les seves propostes, de la manera més diàfana possible enmig dels debats conciliaris, així com traspuen un paper actiu en els treballs conciliaris.

pastoral: els sacerdots en la vida de l'Església segons el concili Vaticà II, Girona, 1969; i sobre la situació de la relació Església-Estat, N. JUBANY – V. E. TARANCÓN – M. GONZÁLEZ MARTÍN (eds.), *Iglesia y política en la España de hoy* (Materiales 19), Salamanca 1990.

13. Jubany fou escollit com a consultor des d'abans del Concili per treballar sobre el text episcopal des del 29 de juliol de 1960, i confirmat durant el concili, com a membre de la comissió, presidida pel cardenal de Tòquio P. Tatsuo-Doi i 8 bisbes més, incloent-lo a ell (cf. AS I/1 560); i posteriorment per votació dels pares conciliaris, formà part del treball del text dedicat als religiosos (cf. AS I/1, 42), juntament amb Arturo Tabera Araoz.
14. Segons Benet XVI (22.XII.2005), alguns parlen de compromisos. El discurs a la cúria per part del papa Benet XVI el 22-XII-2005 és un bon ressó d'aquest ambient postconciliar enrarit i complex, però a la vegada és un punt de cloenda i de sortida de l'atzucac hermenèutic al que l'Església postconciliat havia arribat.

3. LES CONSTITUCIONS

3.1. *Sacrosanctum Concilium*

La primera de les constitucions presentades a l'aula conciliar fou *Sacrosanctum Concilium*, que pel seu estil redaccional funciona com a marc teològic de la resta de constitucions i textos conciliaris.¹⁵ En aquesta constitució trobem la primera intervenció de Jubany al Concili,¹⁶ abordant dues qüestions, la necessària recuperació de la comunió sota les dues espècies, mantinguda fins el segle XIII, i perduda en temps del Concili de Trento, així com la beneficiosa recuperació de la concelebració, per tal d'afavorir una comprensió pastoral demés gran proximitat vers els fidels. Quant a la comunió, Jubany entén que per raons pràctiques, «in ordine pastorale», es participi d'una sola espècie, el pa, i fins i tot, cal no oblidar que Trento raonà aquesta pràctica no per criteris pastorals, sinó com a reacció de la comprensió esbiaixada de l'Eucaristia en els ambients protestants, per això Jubany s'afanya a rescatar el pensament de sant Tomàs, pel qual sosté la conveniència de participar de les dues espècies, «profunda et liturgica certe haberetur significatio, si sumeretur Communio sub utraque specie in certis et determinatis circumstantiis», però a més a més, per una connotació eclesial de pes ja que amb la participació plena de les dues espècies s'expressa una «peculiarem incorporationem Christo et Ecclesiae in subiectis» important, i això pot dur-se a terme especialment en algunes circumstàncies com una ordenació, una concelebració o una professió religiosa.¹⁷ Jubany es mostra favorable que la comunió sota les dues espècies quedi reflectit en el text conciliar (futur SC 55), així com en els llibres litúrgics, els quals haurien d'esmentar aquesta «specialem incorporationem» a Crist i a l'Església.

Sobre la qüestió de la concelebració (futur SC 57), Jubany s'expressa en termes molt clars, admetent que aquesta novetat obeiria a un raonament pràctic, no per una evident mostra de la penúria del nombre de celebrants, sinó per un més gran foment de la pietat, un reforçament del sentit comunitari, i un reajustament d'equilibris ja posats de manifest per Pius XII, quan denunciava el perill de l'individualisme.¹⁸ Jubany accepta el magisteri com a expressió eclesial de pes per davant del llegat de sant Tomàs, autor de referèn-

15. G. DOSSETTI, *Il Concilio Vaticano II. Frammenti di una riflessione*, Bologna 1996.

16. Del 31 d'octubre de 1962 (cf. AS I/2, 64-68).

17. Cf. AS I/2, 64-68.

18. Pius XII, *Mystici Corporis* (cf. AAS 35, 1943, 193-248).

cia constant en les seves intervencions, el qual sostenia que la concelebració era un excés de pluralitat, «eucharistiam esse sacramentum unitatis ecclesiasticae, quae attenditur secundum hoc quod multi sunt unum in Christo».¹⁹ Amb tot, Jubany admet la concelebració especialment en determinats moments, «in illis scilicet in quibus talem Ecclesiae et sacerdotii unitatem coram omnibus fidelibus manifestare conveniat seu oporteat», concretats segons l'ordinari del lloc, bàsicament dijous sant i en la vetlla pasqual, celebracions eucarístiques on «unitas sacramentalis Ecclesiae appareret».²⁰ Per últim, Jubany demana que el Concili digui una paraula sobre les celebracions eucarístiques en les congregacions religioses, santuaris, monestirs i llocs de peregrinació, en el sentit de facilitar-les sempre que sigui possible, amb el corresponent permís del bisbe diocesà.

3.2. *Lumen Gentium*

Com és sabut, el debat eclesiològic fou intens i amb moltes repercussions en l'aula conciliar. La primera intervenció de Jubany la trobem al llarg d'aquella primera setmana de desembre de 1962,²¹ quan es va rebutjar el primer *De Ecclesia*. Aquell fet venia precedit del retorn a la comissió redactora de l'altre esquema inicial dedicat a la revelació, *De fontibus Revelationis*. La insatisfacció entre els pares conciliaris obeïa a diverses raons, entre elles, el fet que la redacció del text eclesiològic tenia un to universitari i acadèmic que era lluny de les realitats diocesanes i dels *vota* dels bisbes diocesans.²² Jubany es pregunta sobre la intenció principal de l'esquema eclesiològic, i en fa una valoració prudent, «merita non sunt pauca». Ell mateix intueix que la intenció del text no és només pastoral, sinó també doctrinal, i en aquest sentit, el bisbe català jutja les formulacions dogmàtiques, presents en el primer esquema de poc madures, «tunc schema nimis prolixum videtur et plura continet asserta quae pro dogmatica definitione nullo modo matura videntur», amb tot admet que l'aprovació ha de comptar amb el romà pontífex, «sub et cum Romano Pontifice», així com d'una qualitat major, «multo maior requiritur certitudo», és a dir, que tingui en consideració allò que succeí a Trento, «norma fuit

19. SANT TOMÀS, *Summa Theologica*, III, q.82, a.2, ad.3.

20. Cf. AS I/2, 67.

21. Cf. AS I/4, 201-204.

22. Entre les intervencions decisives d'aquella primera setmana de setembre, que donaran peu a la reelaboració del *De Ecclesia*, situem les paraules de J. L. Suenens, (cf. AS I/4, 223); G. Lercaro (cf. AS I/4, 327-329) i G. B. Montini (cf. AS I/4, 292).

nempe abstinendi a quaestionibus inter theologos disputatas et nonnisi in casu extraordinario —et certe post discussionem rei ab utraque parte habitam in ipso Concilio—, aliquid in talibus quaestionibus decidendi». D'entre les qüestions poc madures, segons Jubany, se'n destaca l'origen de la potestat de jurisdicció, així com del quan s'exerceix aquesta, del qui jutja la fe dels bisbes o del Concili, i on es troba la infal·libilitat. La mateixa intervenció exposa altres temàtiques que demanen un major tractament, la dels laics, la de l'ecumenisme i sobre la possibilitat de salvació dels homes que sense una pertinença eclesial manifesta actuen en bona voluntat.²³ Jubany conclou aquesta primera intervenció demanant un perfeccionament del text, ja que si l'esquema pretenia exposar doctrinalment algun element eclesial, aquesta intenció no quedava especificada clarament,²⁴ i això exigia un major aprofundiment i consens.

Les següents aportacions de Jubany al debat eclesiològic les detectem el 3, 8 i 9 d'octubre de 1963, aquestes són de caire col·lectiu. El 3 d'octubre de 1963 l'episcopat espanyol,²⁵ exposa la seva posició davant el segon esquema de la futura *Lumen Gentium*.²⁶ Aleshores es declara la inconveniència de descriure l'Església com a *mysterio* ja que pot portar a la confusió, «in aequivoco positum videtur». Segons l'argumentació de l'episcopat es creu que la dificultat pot aparèixer quan sense precisió es pugui equiparar a Crist com a cap de la humanitat i, a Crist com a cap de l'Església, provocant una devaluació de l'Església dels redimits, aquella que es troba present en el curs de la història i ha estat fundada per Crist. L'episcopat es pregunta per la natura i la configuració de l'Església,²⁷ i creu que es podria identificar el grup genèric de la humanitat, com una mena de «prae-Ecclesia», que no seria l'Església com a tal. L'episcopat espanyol rebutja el terme *mysterio*, i no tant, en canvi, les

23. Cf. AS I/4, 204.

24. Cf. AS I/4, 204: «Attamen fatendum est stylum atque integrum modum doctrinam exponendi potius arguere intentionem doctrinalem pro filiis qui ad Ecclesiam catholicam iam pertinent».

25. Cf. AS II/2, 39-42.

26. El procés d'elaboració i presentació de les diferents redaccions i esquemes eclesiològics resten exposats a G. ALBERIGO, *Historia del Concilio Vaticano II*, II, 267-321; 361-379; III, 52-61, 66-115, 311-318, 359-366; IV, 49-97; 384-411. Recentment pel cas de l'esquema xilè, M. ARANDA – S. ARENAS, *Ecclesiam Dei. Propuesta de Chile en el proceso de elaboración del Documento sobre la Iglesia del Concilio Vaticano II. Texto original, traducción, su historia y sus autores* (Anales de la Facultad de Teología, vol. LXV, n° 103), Santiago de Chile 2014.

27. Cf. AS II/2, 39: «Quae autem et qualis est huius Ecclesiae natura et configuratio?». Sobre aquesta naturalesa de l'Església, l'episcopat sosté en el seu discurs que aquesta pot ser explicada a partir de binomis, «sensibilis simul et suprasensibilis cum sit, spiritualis et adspectabilis societas».

imatges que ens aproximem a ella, donant peu a una comprensió més de tipus pastoral que no pas doctrinal.²⁸ Totes aquestes imatges²⁹ convergeixen en el fons, en la comprensió de l'Església com a «organon», és a dir, un grup, una congregació, una comunitat, que realitza l'obra de salvació entre els homes, de manera comunitària i social, no pas individualment.³⁰ D'entre aquestes imatges es reconeix la vàlua d'aquella coneguda com a «cos místic», tot i que n'existirien d'altres més òptimes per al camp pastoral o catequètic, però mai el terme *mysterio*, ja que «nunquam mysterium mysterio explicare licebit». A més a més, s'entén que el misteri present en l'Església comporta una duplicitat d'elements que han de ser tinguts en consideració, ja que no pot descansar tot el pes del text conciliar en l'aspecte intern, oblidant qualsevol referència o menció detinguda a la qüestió de l'exterioritat.³¹ Llegim en nota a peu de pàgina,

Ecclesia duplici constat elemento, at praecipua et propria ratio mysterii non est praecise in eo quod elementum internum, invisibile et supernaturale secum Portet, sed in intima et mirabili connexionione utriusque elemeti: externi et interni, visibilis et invisibilis, naturalis et supernaturalis, pari modo ac propria et formalis ratio mysterii Incarnationis non in eo est quod Christus Deus sit et etiam homo, sed ipsa secretissima unione.³²

A desig de l'episcopat espanyol caldria restablir un nexa lògic al llarg de tot el text que permetés una major compenetració de les imatges bíbliques amb allò que es vol dir, i un relleu més destacat al voltant de l'expressió de l'Església com a «cos místic». Tot i aquesta conclusió, poc després trobem unes esmenes escrites que matisen aquella posició anterior,³³ així, Tarancón i Jubany, conjuntament, subratllen el caràcter peregrinant de l'Església edificada per Crist, i des d'aquesta perspectiva s'entén que així com els fidels viuen en el si de l'Església, viuen també el temps de la resurrecció i esperen de nou

28. Cf. AS II/2, 40: «pro quorum catechesi pastoraliter loqui intendimus, imagines inutiles et ferme inintelligibiles ultimo evadant».

29. En nota a la mateixa intervenció es fa un breu elenc d'aquestes: edifici, casa, pleta, vinya, camp, família i regne, si bé aquesta última, com es reconeix, necessita diversos matisos i és preferible no utilitzar-la (cf. AS I/1, 41).

30. Cf. AS II/2, 40: «realitas comunitaria cuiusdam coetus, congregationis, communitatis et communionis, organizationis tandem et societatis in qua et per quam veluti per "organon" opus salutaris inter homines exerceretur».

31. Cf. AS II/2, 41.

32. Cf. AS II/2, 41.

33. Cf. AS II/2, 154-156. Presentades pel bisbe Vicente Enrique y Tarancón, bisbe de Solsona, i signades també, i només, per Jubany.

la vinguda del Senyor, per aquest motiu l'Església hauria de ser coneguda a través de la imatge «cos de Crist», tal com fou utilitzada en el Concili Vaticà I, «ad mysterium Ecclesiae illustrandum», perquè la realitat interna de l'Església s'ha de poder conèixer a través de l'estimació justa dels elements externs.³⁴ Així recollien la coneguda posició magisterial de la *Mystici Corporis*, la qual «clare et sufficienter de elemento interno et de elemento externo mentio fieri debet».³⁵ La presència d'elements interns i externs ens aproparà a l'àmbit de l'analogia com a camí d'argumentació, tal com farà finalment el text conciliar (LG 8), gràcies al qual es podrà explicar que l'Església és «communio fidelium, interna et externa, una ab alia inseparabilis». Tarancón y Jubany entenen que la comunió externa, ocasionada en els àmbits magisterial, jurídic i sacramental, causa la comunió interna, que repercuteix en la fe, l'esperança i la caritat.³⁶ El tram delicat serà mantenir estable la relació entre exterioritat i interioritat, de manera que faciliti la comprensió de l'Església com a comunió.³⁷

El 8 d'octubre de 1963, apareix de nou una intervenció col·lectiva de l'episcopat espanyol dedicada al capítol II de la *Lumen Gentium*,³⁸ centrant-se en la qüestió sorgida a l'aula conciliar sobre l'Església dels pobres. El col·lectiu episcopal entén que el fet de parlar-ne és una manera de tenir en compte tota la família de Déu, tal com aprenem de Jesucrist. Així es descriu la diversitat de pobreses,³⁹ enmig de les quals es detecta la presència del marxisme, que nasqué com a esperança per als pobres i treballadors, però que a la fi, s'imposà com a doctrina filosòfica materialista, en contraposició a Crist i a la seva redempció, tot i que fou comunicada als homes com un «mandatum enim

34. En l'argumentació es recorre al Concili Vaticà I, (cf. Mansi, 51, 553).

35. Cf. AS II/2, 155.

36. L'episcopat espanyol recorre a l'obra clàssica de P. J. HAMER, *L'Eglise est une communion*, Paris: Cerf 1962, 98: «L'Eglise, corps mystique du Christ, est une communion à la fois intérieure et extérieure, communion intérieure de vie spirituelle (de foi, d'espérance et de charité) signifiée et engendrée par une communion extérieure de profession de la foi, de discipline et de vie sacramentelle».

37. Cf. AS II/2, 156: «a) Ecclesiam esse societatem —communione scilicet externam fidelium— cum triplici potestate magisterii, ordinis et iurisdictionis; b) communionem fidelium internam significati et generari ab externa communionem fidei, sacramentorum et auctoritatis».

38. Cf. AS II/2, 308-310. El pare B. Xiberta envià a Jubany les seves observacions al capítol II de l'esquema de la constitució de l'Església (cf. B. XIBERTA, «Observaciones al capítulo II del esquema de la constitución de la Iglesia», l'any 1963, publicades a *Analecta Sacra Tarraconensia* 45 [1972] 19-23).

39. Cf. AS II/2, 309: «Sed hoc aliud est ac classis sociales pauperum quae indefinite in mundo vivat carens victu, tectu, vestitu, cultura aliisque bonis quae ius sunt personae humanae proprium».

novum a Christo datum est amor inter omnes homines; hoc mandatum postulat ut etiam bona temporalia ad omnes perveniant in quantum possibile sit».⁴⁰ L'Església, doncs, es fa transmissora d'aquest manament d'amor a través de la seva doctrina social que vol ser traducció de l'Evangeli, «Evangelium enim non est mera doctrina sed vita». Aquesta intervenció acabava amb la petició de l'establiment d'una oficina en la cúria romana dedicada als afers socials.⁴¹

Finalment, en la línia d'intervencions col·lectives, trobem la del 9 d'octubre de 1963, centrada en la qüestió dels preveres.⁴² Es valora positivament un tractament extens al voltant de la figura del prevere, ja que a través d'aquesta figura els fidels reben la imatge d'una Església lluminosa i viva. El text remet, però, al fonament bíblic i de la tradició per parlar de l'autoritat, entenent-la com a referència del «Sacerdotium ipsius Christi». S'expressa, també, el desig de no tractar el sacerdoti com una dignitat de segon ordre, com si els preveres fossin simples delegats dels bisbes, al mateix temps que es tem que els fidels accentuïn massa les mancances dels preveres. Convé, segons la intervenció conciliar, recordar que la funció principal del prevere és la de celebrar l'Eucaristia,⁴³ i dur a terme una tasca pastoral de govern, ensenyament i santificació, comptant amb la proximitat col·legial dels diaques. Aquesta col·laboració treu a la llum el record dels «synodus dioecesanæ», com a estructura que potencia la intenció pastoral que el mateix Concili pretén estimular en les esglésies diocesanes, «admittatur necessitas exsequendi structuras compactas presbyterorum».⁴⁴ La intervenció segueix defensant la vinculació de l'acció pastoral dels preveres amb la del bisbe, afrontant amb valentia els temps presents, «coniunctiones episcopi cum coetu presbyterali», generant camins pastorals d'amor i concòrdia.

El 15 d'octubre del mateix any, en nom dels diversos bisbes espanyols sota-signants, Jubany pren la paraula a l'aula conciliar per tractar la qüestió del diaconat i la col·legialitat dels bisbes.⁴⁵ Jubany lamenta la pobresa teològica

40. Cf. AS, II/2, 309.

41. Cf. AS, II/2, 309. Cf. J. PLANELLAS, «L'Església dels pobres» en el Concili Vaticà II, Barcelona 2013.

42. Cf. II/2, 348-351.

43. L'episcopat recorre a sant Tomàs, (cf. *Id.*, *De ordine*, q.40, a.4).

44. Cf. AS II/2, 350. El text escrit ens transcriu una altra terminologia, parlant precisament d'estructures col·legials.

45. Cf. AS II/2, 580-586. En aquesta intervenció en tenim transcrita la intervenció oral i el text escrit, amb certes diferències entre un i altra. En nota a peu de pàgina S. PIÉ-NINOT, *Eclesiologia*, 321, recull i destaca el paper impulsor de Jubany per a la recuperació del diaconat permanent (cf. N. JUBANY, «Diaconado», *Sacramentum Mundi* 2 (1969) 254-259); així com ell mateix fou

de la menció que es fa al diaconat, així com l'absència sobre la qüestió del caràcter sacramental del diaconat,⁴⁶ d'un tractament jurídic del mateix,⁴⁷ o de la mancança d'altres preuades fonts com l'Escriptura, el pares apostòlics, la tradició antiga de l'Església i els documents litúrgics.⁴⁸ La intervenció de Jubany esmenta la possible restauració del diaconat permanent, «*stabilis*», del qual «*dici debet Concilium portam claudere non debere futurae diaconatus renovationi*».⁴⁹ En aquest àmbit, Jubany fa notar que res es diu dels ordes menors, els quals són considerats com a explicació o prolongació del mateix diaconat,⁵⁰ encara que poden ser suprimides perquè «*problema theologicum et pastorale hodie remanet aduc insolutum*».⁵¹

Quant a la col·legialitat dels bisbes, Jubany en sosté la necessitat argumentant la seva posició des del Vaticà I, és a dir, com a realitat que prové del magisteri ordinari i universal, i que havia d'afavorir així la comunió.⁵² La posició de Jubany descriu els dos pols de tensió, el «*cum et sub Romano Pontifice*» i el col·legi episcopal formant un cos. Jubany situa la potestat del bisbe en estreta relació amb el cos episcopal «*in quantum sunt membra corporis episcopalis, sub et cum eius capite*», més encara «*et hanc supremam potestatem eos exercere non posse, nisi in consensu omnium —moraliter universa-*

promotor a Espanya del «Decreto sobre el diaconado de la conferencia episcopal española», 22-V-1974, i el primer que l'aplicà, com així consta en el butlletí oficial de l'arquebisbat de Barcelona, amb la creació de la comissió d'estudi de l'abril de 1978.

46. Quan de fet la tradició dogmàtica i litúrgica pel gest de la imposició de les mans, i segons l'herència del Concili de Trento, sess. XXIII, canòn 2, 3, 4 i 6, admet la sacramentalitat del diaconat (cf. AS II/2, 582).
47. S'esmenta la manca de referències jurídiques per a descriure les funcions dels diaques, entesos com a ministres del baptisme, aptes per a la predicació i distribuïdors de l'Eucaristia. El restabliment del diaconat permanent no obeeix a un desig de reforçar el sacerdoti com a tal, sinó el ministeri ordenat.
48. El text escrit menciona l'aportació i menció que en fa sant Ignasi d'Antioquia, (cf. *Id.*, *Ad Trall.*, 3,1).
49. Cf. AS II/2, 580. El text escrit aporta més referències en aquest sentit, com la menció explícita que en fa el Concili de Trento, sess. XXIII, cap. 17, de reforma. Apareix també la qüestió de la dispensa de la llei del celibat en aquesta modalitat de diaconat permanent, estable, al·ludint a la tradició rebuda en l'Escriptura (1Tim 3,8-13); aquesta llei prové del Concili d'Elvira de l'any 300 i del papa Siric de l'any 385; així com del testimoni teològic de sant Tomàs, *suppl III*, q. 53, a. 3. L'admissió de diaques casats suposa una «*veram innovationem*», i per tant, per als futurs diaques permanents la llei del celibat hauria de no existir (cf. AS II/2, 584).
50. L'argumentació recorda com aquesta referència temàtica aparegué al Concili de Trento, deixant com a criteri que els ordes menors s'havien d'acomodar a les necessitats temporals, i per tant així van ser mantinguts, malgrat que es veien entredits. Trento no clogué el debat sobre el diaconat satisfactòriament (cf. AS II/2, 580), així que el problema teològic i pastoral arribà fins al Vaticà II.
51. Cf. AS II/2, 584.
52. Cf. AS II/2, 585.

li— inter se et cum Romano Pontifice». ⁵³ Aquesta argumentació troba les seves arrels en el text de Pius XII, *Munificentissimus Deus*, que expressa el consens exigint entre el magisteri ordinari de cada bisbe en la seva seu, amb el magisteri de tot l'episcopat d'arreu i amb el del Romà Pontífex, el qual té caràcter d'infal·lible. ⁵⁴ Per herència del Vaticà I i de Pius XII, Jubany sosté que la potestat episcopal està en estreta relació amb la potestat jeràrquica del cos episcopal, així com el seu mateix exercici, «ad unitatem Ecclesiae in caritate, fide, sacramentis et cultu servandam». ⁵⁵ Respecte de la discussió terminològica, entre «col·legi» o «col·legialitat», el bisbe català es decanta pel pes del concepte teològic com a tal, sense desmerèixer cap expressió, com tampoc, les conseqüències de tipus jurídic que se'n deriven. ⁵⁶

Encara en la segona sessió trobem fins a quatre esmenes escrites de tipus col·lectiu referides al *De Ecclesia*. La primera d'aquestes sobre l'ensenyament dels bisbes, ⁵⁷ en la que es demana una major connexió entre l'ensenyament de tipus doctrinal, jurídic i pastoral. Aquest criteri sorgeix com a raó necessària i extensió de la mateixa funció d'ensenyar la doctrina catòlica, una instrucció i una educació que es fonamenta en la missió, i dins la qual el magisteri s'ha d'exercir amb autoritat, «tale magisterium est essenziale, proprium et exclusivum Ecclesiae». ⁵⁸ El magisteri de l'Església no és pas un magisteri civil, que té una triple funció, legislativa, judicial i executiva, i que afecta a l'exterioritat; el de l'Església s'adreça a l'àmbit de la interioritat, perquè cerca el «Regnum veritatis et gratiae». La natura d'aquesta docència es manté en els apòstols, ara els bisbes, «Igitur episcopi, missione, mandato et auctoritate Christi, praecones, doctores et iudices sunt», que la reben de l'Esperit Sant. El magisteri dels bisbes s'exerceix amb autoritat, i es desplega ordinàriament en el moment de l'homilia, allí on es troba el «depositum fidei et morum», ⁵⁹ i on l'ensenyament ofert apareix com a bona notícia. ⁶⁰ Finalment, s'al·ludeix a la responsa-

53. Cf. AS II/2, 581.

54. Cf. AAS 22, 1950, 756-757.

55. Cf. AS II/2, 585.

56. Cf. AS II/2, 585.

57. Cf. AS II/2, 693-695.

58. Cf. AS II/2, 693.

59. Cf. AS II/2, 694. El text recolza la força doctrinal de l'Església, i en aquest cas dels bisbes, en la seva qualitat d'experta en el coneixement de la llei natural, i ho fa recordant el magisteri de Pius XII (cf. AAS 46, 671ss), el qual es recolza en sant Tomàs (cf. Id., *Summa Theologica*, I, q.2, a.2, ad.1).

60. Cf. AS II/2, 694: «Ecclesia enim suo Evangelio est et ese debet veluti conscientia moralis mundi, veluti lux quae illuminat omnes homines huius mundi (cf. Jn 1,9), veluti vita qua regenerentur et de qua fruuntur omnes gentes terrae».

bilitat pròpia de cada bisbe en el camp de la formació dels seus fidels, amb l'ajuda necessària i eficaç dels sacerdots, religiosos i laics aptes per aquesta missió. S'observa que la tasca d'ensenyar és essencial, amb un especial interès sobre els costums morals, i sempre en comunió amb el col·legi episcopal i aquest amb el romà pontífex. Un segon escrit d'esmenes apareix en aquesta segona sessió conciliar, referent a la tasca de santificar dels bisbes.⁶¹ La redacció d'aquest text es veu poc articulada, al·ludint a les expectatives eminentment pastorals del mateix Vaticà II, i en aquest sentit es formula el desig que aquest Concili pugui ajudar com ho féu Trento, a favor d'una renovació espiritual veritable.⁶² La tasca de santificació té una relació estreta amb la missió de l'Església, «fundamentalem aspectum missionis Ecclesiae», i per això es demana que s'ampliï la redacció existent, per referir-se no només a la predicació dels bisbes, sinó a la seva funció de poder batejar, perdonar els pecats i celebrar l'Eucaristia, així apareixerà millor el seu servei com una veritable «diakonía», sense oblidar la dimensió ecumènica.⁶³ El text segueix explicant que els bisbes entenen la seva missió en l'Església com a tasca sacerdotal de Crist per santificar el món, amb els anomenats «poderes de santificació», a través dels quals ells esdevenen servidors, principalment en el culte, comunicant sense interrupció el sacerdoci de Crist.⁶⁴ Finalment, es fa lliurament d'una nova redacció del fragment en qüestió, accentuant els trets de la funció santificadora dels bisbes com a dispensadors dels misteris de Déu, especialment «in oratione liturgica et praesertim in dominica coena, summum Ecclesiae cultum exhibent et administri principales omnium sacramentorum existunt»,⁶⁵ i això sense oblidar la referència a *Mediator Dei*, que en relació amb la missió episcopal articulava la vida cristiana entorn del ministeri de la predicació, el sagrament de la confirmació i l'Eucaristia.

En aquest segon període encara destaquen dues intervencions més, en forma d'esmena escrita, protagonitzades directament per Jubany. En la pri-

61. Cf. AS II/2, 754-758.

62. AS II/2, 755: «Sicut Concilium Tridentinum suo tempore influxum magnum exercuit in vitam spiritualem Ecclesiae renovandam, ita hoc Vaticano II hoc intendit fecere hodie, prout unanimiter ab ómnibus speratur iuxta vota quae primo Ioannes XXIII, postea Paulus VI (29 septembris 1963) vehementer manifestarunt».

63. AS II/2, 755: «Ecclesiam non esse simpliciter coetum eorum qui redempti sunt».

64. Així s'entén que els bisbes siguin veritables liturges, ministres de la predicació, de la confirmació, de la reconciliació amb el seu presbiteri, que puguin consagrar i beneir llocs dedicats al culte, que siguin promotors de la vida litúrgica entre els seus fidels, especialment a favor de l'Eucaristia que és el centre i la font de tota la vida cristiana, que animin l'exercici de la caritat entre els seus fidels, i que els animin a ser sal de la terra enmig del món (cf. AS II/2, 757).

65. Cf. AS II/2, 757, citant el Concili de Trento, DH 960.

mera d'aquestes (en referència al futur *LG* 33, sobre l'apostolat dels laics),⁶⁶ demana una millora en la redacció sobre la definició del «laic». Segons Jubany, cal diferenciar l'apostolat jeràrquic del dels laics, fet que desemboca a tractar què és el que entenem per missió, ja que «ideo omnis apostolus dicitur missus»,⁶⁷ i més en concret, per allò que afecta a la dimensió de la predicació dels laics.⁶⁸ Aquest aspecte comporta una vocació pròpia del fidel, però també es tracta d'una missió confirmada i atorgada per l'apostolat jeràrquic. La predicació s'entén de manera àmplia, es tracta de comunicar la salvació als homes ja que «omnibus christianis uncumbit, quia omnes membra Ecclesiae sunt».⁶⁹ Aquesta missió troba les seves arrels en el baptisme,⁷⁰ com a expressió de la fe rebuda sacramentalment, «inter characterem et gratiam baptismi atque confirmationis intima adest ergo relatiu».⁷¹ Per a Jubany, la confessió externa de la fe és expressió d'una realitat interna, «manifestatio externa fidei interna», que cerca i vol assolir la salvació. Concretament allò que conté l'acte de fe és la centralitat de Crist, tal com es dedueix de l'Escriptura.⁷² La predicació haurà d'anar acompanyada, sens dubte, del testimoni, «signum et expressio fidei interna»,⁷³ què és allò propi de l'apostolat dels laics. La col·laboració dels laics en la missió no pot oblidar la relació amb la jerarquia en la que troba recolzament, podent parlar així de «missionis canonicae stricte dictae», com a «verus delegatus a hierarchia in potestate publica magisterii exercenda».⁷⁴

La següent esmena escrita es centra en la vida dels religiosos sota l'autoritat de l'Església (futur *LG* 45).⁷⁵ Jubany critica la redacció inicial pel seu to massa jurídic, fet que provoca que l'obediència expressada pel religiós al bisbe diocesà resti massa com una simple exhortació i li mancari una veritable fonamentació teològica que donés força a les resolucions jurídiques. Els

66. Cf. AS II/3, 487-491.

67. Cf. AS II/3, 487.

68. Tal com sosté la primera redacció, fonamentant-se en Mc 3,14; Lc 9,2; 4,18; 4,43-44; 1Tim 2,7; 2Tim 1,11; Rm 10,15.

69. Cf. AS II/3, 488.

70. Jubany sosté la seva posició a partir de sant Tomàs, cf. Id., *Summa Theologica*, II-II, q.177, a.2. Encara que per sant Tomàs la funció de predicar públicament pertany a la jerarquia, no al laicat.

71. Cf. AS II/3, 489.

72. Jubany sosté la seva posició en 1Pe 2,9; Ac 11,19; 8,4; 18,26; 1Tes 1,8; i recorda com sant Pau cita el nom d'algun dels seus col·laboradors Rm 16,3; Fil 4,2-3; 2,25; Filèmon 1; Rm 16,9.

73. Com argumenta sant Tomàs, (cf. Id., *Summa Theologia*, II-II, q.3, a.1.), en referència a la relació entre la paraula externa i allò que concep la ment.

74. Cf. AS II/3, 490.

75. Cf. AS II/4, 228-230.

principis teològics han estat exposats, com bé diu Jubany, en els primers capítols del text eclesiològic, sostenint que la vida religiosa manifesta, de fet, l'estat de perfecció del misteri de santedat i catolicitat de l'Església. L'accent de la universalitat viscut pels instituts religiosos necessiten l'aprovació jeràrquica, i així s'expressa el grau de compenetració dels religiosos amb l'Església, ja que «Religiosorum est mysterium Ecclesiae universalis maxima perfectione vivere».⁷⁶ Però aquest accent té la seva correlació en l'àmbit diocesà, ja que la vida religiosa és una necessitat en l'Església local, doncs afavoreix l'apostolat, tal com expressen molts textos fundacionals, i és que «Ecclesiam Christi in loco concreto reddit visibilem, filios Dei congregans in circuitu mensae eucharisticae, praesente ac ducente episcopo»⁷⁷ i encara, «Religiosi, praecise quia mysterium Ecclesiae universalis vivunt, etiam mysterium ecclesiae particularis, eadem perfectione penetrare debent».⁷⁸

Finalment respecte la *Lumen Gentium* observem la presència d'una intervenció col·lectiva de l'episcopat espanyol, durant la tercera sessió conciliar,⁷⁹ manifestant la tristesa perquè el text no expressa encara que Maria és mare de l'Església. L'episcopat espanyol expressa el concepte de la funció maternal de Maria, en tant que l'Església és també concebuda com a família de Déu. Si l'Església és família de Déu, és bo no privar-la de la mare. Es reivindica amb insistència el concepte de mare de l'Església per a Maria, que és mare de la família dels creients. I és que de fet, la tasca de Maria com a mare es centra en el fet de temperar i entendre els fills, sense conseqüències jurídiques, «Hoc est munus Mariae in Ecclesia. Non habet auctoritatem iuridicam in Ecclesia»⁸⁰ és a dir, l'autoritat de la jerarquia eclesial no procedeix de Maria, imatge de l'Església, sinó de Crist.

3.3. *Gaudium et Spes*

La primera de les aportacions de Jubany en aquest text és de caràcter col·lectiu,⁸¹ fent referència al diàleg i les seves condicions, en un àmbit com el del turisme, que ofereix possibilitats enriquidores. Segons aquest parer el

76. Cf. AS II/4, 229.

77. Cf. AS II/4, 230. Aquesta concepció eclesiològica és fonamentada per Jubany en el testimoni de sant Ignasi d'Antioquia (cf. Id., *Ad Philad.*, 4,1).

78. Cf. AS II/4, 230.

79. Cf. AS III/2, 15-21.

80. Cf. AS III/2, 17.

81. Cf. AS III/5, 577-580, del 27 d'octubre de 1964.

diàleg és observat com una veritable actitud d'obertura en els temps actuals, «signa huius temporis», ja que afavoreix el desig de potenciar la comunió. El turisme, en concret el de caire religiós, és un bon recurs per a dur a terme el desitjat «aggiornamento», segons els bisbes sotasignants del text, ja que es tractaria d'un veritable mitjà d'educació. Gràcies al turisme, i en el cas que aquest sigui familiar, es poden desvetllar oportunament recursos en favor del diàleg i de l'ecumenisme. L'aportació recau en la insistència de tractar el diàleg de manera positiva i que el turisme sigui reconegut com una plataforma òptima per al mateix.

Una segona intervenció, també col·lectiva, aborda el tema de la importància de l'educació, especialment a l'Amèrica Llatina.⁸² Es fa esment de la necessitat de conèixer el món i, per tant, de potenciar l'educació bàsica per lluitar contra l'analfabetisme. El fet de conèixer és necessari, «ad plenam et sinceram rerum cognitionem, necesse est»,⁸³ per tal de no provocar escàndols històrics, socials i polítics del passat. Els homes que s'apoderen de la cultura no calculen aquesta profunda i amplíssima misèria de la ignorància. El text demana una «integrale evolutionem» dels pobles per tal d'adquirir la pròpia dignitat, i per això es desitja i es demana més gran col·laboració entre els governs, associacions internacionals i l'Església mateixa, sempre amb l'interès de promoure la cultura i combatre aquesta realitat, sense observar-la només des d'un àmbit exclusivament europeu.

Jubany, de manera individual, presenta una llarga esmena escrita en relació amb el matrimoni i la família,⁸⁴ lloant la força i l'esperit dialogant del concili davant qüestions que generen preocupació. En aquesta ocasió es subratlla la necessitat d'insistir en la dignitat del matrimoni i de la família, més enllà de l'«amor coniugalis», fórmula tradicional que ha servit a l'Església per estructurar la seva reflexió doctrinal, especialment amb sant Agustí i recentment amb Pius XII, els quals es recolzaven en l'ordre natural per afrontar les qüestions de la procreació i educació de la *prolis*, o bé per a tractar de les propietats essencials corresponents, és a dir, sobre la unitat i la indissolubilitat. Jubany pretén fonamentar el matrimoni tant en les exigències naturals establertes per Déu i confirmades per Crist, així com en el camí d'una espiritualitat matrimonial que pugui fer front a les dificultats, trencaments i ruptures. Allò que dóna força aquesta argumentació és la dignitat inviolable de tot individu, la qual afecta no només als drets, sinó també a les responsabilitats

82. Cf. AS III/6, 269-272, del 4 de novembre de 1964.

83. Cf. AS III/6, 270.

84. Cf. AS III/7, 294-305.

inderogables de les persones humanes.⁸⁵ Segons Jubany, el fet de partir de la dignitat humana proporciona la possibilitat de construir un discurs sòlid, tradicional, comprensible i acceptable pels homes d'avui.

Per a Jubany, l'home és lliure de triar el matrimoni, però no per canviar-ne la natura o les propietats essencials, que són establertes per Déu, «Auctore naturae». De les finalitats i responsabilitats se'n deriven moments de felicitat i de salvació, estabilitat, pau, prosperitat i progrés per a la societat humana. De les propietats essencials, tal com és sabut, en trobem dues, «unitate et indissolubilitate», i a partir d'elles s'entén que la família és el nucli social on neix la vida humana i es propaga el gènere humà, el lloc del creixement de la vida i de la preservació de la seva dignitat, «omnis vita humana valorum sacrum habet». Per Jubany «família christiana est imago et participatio foederis amoris Christi et Ecclesiae»,⁸⁶ i per tant conté en ella una dimensió eclesial i teològica que no poden ser considerades com a elements anecdòtics davant dels àmbits jurídic i moral. De fet, quan l'Església parla als homes i contempla el matrimoni i la família, ha de tenir en compte tant la seva solidaritat amb el món, com la seva distinció del món i la seva recapitulació en Jesucrist.⁸⁷ Caldria que el text, segons Jubany, afrontés les problemàtiques com, per exemple, del divorci perquè molts cristians el viuen, el sofreixen i lluiten contra les lleis civils dels seus països que l'afavoreixen; així com mirar de solucionar els conflictes morals de la vida conjugal, ja que el silenci sobre aquests és perjudicial i, per tant, seria bo veure la manera de com traslladar-ho al text; cal també exposar no la lloança sense més vers la generosa fecunditat, sinó que aquesta no sigui deslligada del principi de la responsabilitat, qüestió absent del text, i és que segons Jubany el bé i el fi de la procreació no és incompatible amb altres fins, també principals i independents d'aquell; també es fa referència a les qüestions dels mitjans anticonceptius, explicant que la qüestió estava encara estudiant-se.⁸⁸ Finalitza Jubany recordant la clau de fonamentació de la reflexió matrimonial i familiar, és a dir, la dignitat de la persona, així com la petició de seguir aprofundint els annexos de la futura constitució pastoral, conjugant la veritat amb la caritat, la intel·ligència amb l'amor, elements de síntesi no sempre fàcils de lligar.⁸⁹

85. Jubany es recolza en Joan XXIII, a la *Pacem in terris*, «ut generalia et inviolabilia sunt».

86. AS III/7, 297.

87. Cf. AS III/7, 303.

88. Jubany fa al·lusió a una intervenció de Pau VI del 23-VI-1964, cf. AAS 56 (1964) 588.

89. Cf. AS III/7, 303.

En la quarta sessió conciliar trobem altra vegada la presència de Jubany en una esmena escrita de caire col·lectiu,⁹⁰ en la qual es fa referència sobre les minories nacionals. Aquestes foren tingudes en compte pels magisteris de Pius XII i Joan XXIII, afirmant la finalitat pròpia d'ajudar el gènere humà a respectar les pròpies peculiaritats dels pobles, expressió viva de l'herència històrica rebuda; sense deixar de promoure les relacions entre aquestes comunitats polítiques i la comunitat internacional per a un progrés eficaç, i sense oblidar de promoure la pròpia cultura, la llengua, la integritat i la llibertat dels mateixos pobles. La mateixa aportació denuncia que el text no tracti sobre aquesta qüestió, provocant una certa discriminació vers aquestes realitats i, per tant, es demana la inclusió següent: «quod praesertim valet si minor coetus ethnicus et culturalis vitam degit in medio maioris communitatis politicae alius stirpis vel culturae»,⁹¹ amb un clar sentit de respectar els drets de les minories.

4. ELS DECRETS

4.1. *Christus Dominus*

La seva aportació i implicació en el futur decret sobre el ministeri episcopal, *Christus Dominus*, és una de les més decisives des que el 29 de juliol de 1960 rebé el nomenament pontifici com a consultor d'aquest futur esquema conciliar. Així, en la primera de les seves intervencions, del 5 de novembre de 1963, comenta positivament el text,⁹² el qual segons el seu parer dóna força a la creació futura de les conferències nacionals, malgrat manqui una explicació sobre la seva naturalesa jurídica; així com també aprecia la presència explícita d'elements considerats pastorals, com el fet de la renúncia del bisbe titular o l'encàrrec de parròquies als religiosos. Amb tot, Jubany entén que cal progressar en la redacció d'aquest text vers una vessant encara més pastoral, i així, potser seria bo un canvi de títol en el document, destacant amb més claredat la identitat del bisbe com un pastor, «episcopus scil simul est et pastor».⁹³ D'aquesta comprensió en deriva el contingut del seu ministeri, distin-

90. Cf. AS IV/3, 353-354.

91. AS IV/3, 354.

92. AS II/4, 456-459.

93. Cf. AS II/4, 457.

gint en ell dues potestats, la d'ensenyar i la de governar.⁹⁴ A més a més, segons Jubany, cal no oblidar altres qüestions que seria bo ressituar-les en el futur document, com la relació del bisbe, en tant que pastor, amb els seus col·laboradors auxiliars, amb els preveres, amb els religiosos i també amb el romà pontífex; o bé, el tractament dels òrgans de govern diocesà, necessàriament de tipus pastoral, «de curia autem pastoralis in dioecesi nihil absolute in iure habetur. Et tamen quam maxime desideratur!»⁹⁵ Al final de la seva intervenció fa entrega de dos possibles esquemes per a la reelaboració del text conciliar. El primer, centrat en la funció pastoral de govern del bisbe, immers en el territori diocesà i tenint en consideració els seus immediats col·laboradors, i amb una segona part dedicada a la relació del bisbe amb altres bisbes a través de la conferència episcopal, i una tercera en la qual s'esbossarien les relacions amb els dicasteris romans. El segon esquema, consta de quatre capítols, centrats tots ells en la tasca pastoral dels bisbes, dels rectors de parròquia, de diferents grups de laics i de les possibles institucions de catequesis presents en la pròpia diòcesis.⁹⁶

Unes esmenes escrites del mateix Jubany al primer capítol,⁹⁷ recorden que els bisbes són els autèntics pastors, «veri pastores», tant a la pròpia diòcesi com per a tota l'Església catòlica. Aquesta promptitud pastoral no només és cosa pròpia dels bisbes titulars residents, sinó també dels auxiliars. Quant a la potestat i sol·licitud pastoral del romà pontífex, Jubany desitja una més gran claredat en la redacció de l'esquema conciliar, per tal de recolzar en darrer terme la unitat de l'Església. Al costat de les accions del romà pontífex, també se situen les accions de la cúria romana, «attamen desideratur explicita referentia ad ordinem pastorem, qui quidem semper prae oculis haberi debet in Ecclesia»,⁹⁸ les quals són expressió de la caritat per al bé dels fidels. No se n'està Jubany, al final, d'expressar el desig d'una més gran internacionalització de la cúria.

El bisbe Jubany, en aquell moment bisbe de Girona, tingué un paper destacat dins la comissió de redacció del segon capítol.⁹⁹ L'informe que generà la

94. Sobre la potestat de santificar Jubany ara no en diu res, perquè ja ho havia fet en el debat de l'esquema litúrgic, *Sacrosanctum Concilium*.

95. Cf. AS II/4, 458.

96. Cf. AS II/4, 459.

97. Cf. AS II/4, 683-685.

98. Cf. AS II/4, 684.

99. Cf. AS III/6, 287, remetent a AS III/6, 172-179. Dels comentaris al voltant d'aquest en destaquem el de J. PERARNAU, *Decreto sobre el ministerio pastoral de los obispos en la Iglesia*, Castellón de la Plana 1966 (de tipus històric-genètic); K. MÖRSDORF, «Einleitung und Kommentar. Dekret über die Hirtenaufgabe der Bischöfe in der Kirche», a AA.VV., *Das Zweite*

comissió fou exposat a l'aula conciliar per Jubany, mostrant els diferents apartats a través dels quals evolucionava el text, començant pels bisbes coadjutors i auxiliars, passant per la cúria i el consell diocesà, fins arribar al clergat diocesà i els religiosos. Les qüestions descrites eren pròpiament organitzatives, amb tot, la comissió desitjava incidir en una visió més pastoral, seguint la proposta del mateix concili, «ut illam indolem pastorem haberet, quae inter Concilii fines primum locum obtinet».¹⁰⁰ Aquest mateix desig pastoral era freqüent en molts pares conciliaris.¹⁰¹

L'informe de la comissió dona raons a diverses qüestions que preocupen a l'aula conciliar. En primer lloc, es fa esment de les causes de nomenament d'un bisbe coadjutor o auxiliar, al·ludint al desig de cercar el bé del poble, «semper esse debat pascendi dominici gregis bonum», i afavorir sempre la unitat del govern de la mateixa diòcesi. Les facultats dels bisbes auxiliars, provenen o bé de les directrius de la santa seu, o bé d'allò que estipuli el mateix bisbe titular. En temps de seu vacant, la comissió reconeix les dificultats per arribar a un acord, per això la seva darrera paraula és la de procurar de preservar el bé de la diòcesi i el de no menystenir la figura d'un bisbe auxiliar. Respecte a qüestions de detall organitzatiu i jurídic més concretes, la comissió prefereix no afrontar-les a causa de la disparitat d'opinions presents.

Sobre la cúria i els consells diocesans, es fa menció de les figures del vicari general i dels vicaris episcopals, descrites a partir dels trets pastorals que els corresponen, siguin preveres o siguin laics, com si es tractés d'un veritable apostolat que ajuda al bisbe titular, és a dir, un «consilium pastorale» a la manera d'un senat.¹⁰²

Respecte de la clerecia diocesana es descriu en relació amb l'únic sacerdoti de Crist, i en aquest sentit, es suprimeixen els beneficis oferts als sacerdots, per tal de provocar un impuls renovador i innovador en els plantejaments pastorals. De les tasques supraparroquials també se'n fa un breu esment favorable, comptant sempre amb el vistiplau del bisbe. Dels vicaris, en tant que cooperadors parroquials, al costat dels rectors, es fa un elenc de funcions

Vatikanische Konzil. Dokumente und Kommentare, II, Freiburg im Bresgau 1967, 127-247 (de tipus canònic); i el de M. FAGGIOLI, *Il Vescovo e il concilio. Modello episcopale e aggiornamento al Vaticano II*, Bologna 2005 (de tipus històric).

100. AS III/6, 172.

101. A la vegada coincidents amb amb les necessitats diocesanes, (cf. AS III/6, 172): «quia indoles pastoralis Concilii exigit ut ad obiectivas dioecesium necessitates pastorales attendatur».

102. Cf. AS III/6, 175.

específiques,¹⁰³ així com dels motius per dur a terme un nomenament, una advertència o una renúncia de l'encàrrec de rector. En aquesta ocasió, la comissió fa esment de l'eliminació del procés del nomenaments parroquials per concurs, per tal d'afavorir el criteri de la cura de les ànimes per davant del benefici o interès personal del futur rector.

Finalment, quant als religiosos es reconeix la seva presència positiva en el territori diocesà, sempre que aquests afavoreixin la cura de les ànimes, i per tant, el bé pastoral del poble de Déu. En aquest apartat del text foren presentades moltes observacions, algunes d'elles integrades finalment al decret, com per exemple, la comprensió que els religiosos siguin pertanyents al clergat diocesà, o bé que tots aquells que exerceixen algun tipus d'apostolat han d'estar en coneixença del bisbe local, preveient algunes excepcions o deixant per a més endavant posteriors regulacions canòniques, especialment respecte d'aquelles institucions centrades en el món educatiu, o bé pel que fa a l'estructuració dels postulants a la vida religiosa sempre en connexió i coneixença de la conferència episcopal, sense amagar en darrer terme una referència definitiva al dret canònic, el qual serà emprat com a barem de criteri resolutiu de les diferents situacions que poden presentar-se.¹⁰⁴

Per últim, just abans de la votació final del segon capítol, la comissió dóna resposta als *modi* presentats, concretament el 30 de setembre de 1965.¹⁰⁵ S'expliquen quins són els canvis acceptats i quins els rebutjats. S'aborden diverses temàtiques com la noció d'ensenyar, la promoció dels fidels en la missió i sobre les vocacions missioneres. Segons la comissió és important que el bisbe formi i congregui el seu poble com a família, «intregam sui gregis familiam congregare et efformare»,¹⁰⁶ i d'aquesta manera desperti en els fidels la pròpia responsabilitat en la construcció del cos místic de Crist, a través de l'acció catòlica i a través de grups de laics, els quals han de ser tractats amb cura. Quant als límits territorials diocesans es demana que les respectives conferències episcopals tractin aquesta qüestió. Quant a les tasques de col·laboració

103. Cf. AS III/6, 176, aquestes es concreten en la necessària col·laboració amb els sacerdots, el seu esperit missioner, afavorir la vida comuna, cooperar amb la catequesi i administrar el sacrament de la penitència sempre que sigui necessari.

104. AS III/6, 179: «revera futura Codicis Iuris Canonici recognitio nostrum schema respicere debet in ordinatione iuridica statuenda, quae perducere queat ad validiorem actionem pastorem in dioecesi promovendam». Sobre la col·laboració deguda entre els religiosos i el bisbe local (cf. N. JUBANY, «Les religieus, collaborateurs du ministère pastoral des évêques [núm 33-35]», en *Id.*, *La charge pastorale des Évêques*, Paris 1969, 297-327, traduït a la revista *Sal Terrae* 53 [1965] 657-672).

105. Cf. AS IV/2, 556-561.

106. AS IV/2, 556.

amb el bisbe són tant de l'ordre jurídic com pastoral, i així es veu reflectit en les figures de govern diocesanes com els vicaris episcopals i generals. El text incorpora unes darreres modificacions redaccionals al voltant del tracte del bisbe amb els preveres i religiosos incardinats, que són els qui duen a terme una tasca pastoral diocesana. S'esmenten i s'inclouen també les raons possibles d'una renúncia de càrrec pastoral, així com es descriu que els religiosos realitzaran la seva tasca segons el propi carisma, «in eorum indole propria».¹⁰⁷ El text vol ser respectuós amb la comprensió que tant els sacerdots diocesans com els religiosos són tots col·laboradors del bisbe, perquè tots participen de l'únic sacerdoci de Crist, ja sigui en centres de culte, ja sigui a través de les escoles catòliques.

4.2. *Unitatis Redintegratio*

Sobre el futur decret *Unitatis Redintegratio*, Jubany considera les investigacions actuals sobre eclesiologia i teologia sacramentària.¹⁰⁸ Aquestes es centren en la comunió, la unitat i la pau, realitats que no tenen només un sentit horitzontal de fraternitat entre creients, sinó també vertical, de tipus jeràrquic amb el romà pontífex, doncs cal apropar-se a la comunió que en Crist es dóna perfectament,¹⁰⁹ sabent que possiblement la comunió perfecta pot existir imperfectament.

En el món de les esglésies orientals, la imperfecció es detecta en la diferència litúrgica, en la disciplina, en la diversitat de tradicions tal com senyala l'esquema, tot i que la raó profunda és sacramental.¹¹⁰ Jubany entén que en els sagraments s'expressa i es construeix la comunió, i entre ells, l'Eucaristia és el principal, «Ecclesia primaeva, ita in liturgia eucharistica celebrabat mysterium unitatis Ecclesiae in Christo»,¹¹¹ a més a més, prop del sentit de la unitat es troba el de la reconciliació i la pau.¹¹² Aquesta concepció sacramental com-

107. AS IV/2, 559

108. Cf. AS II/6, 188-190. Del 27 de novembre de 1963.

109. Jubany segueix al papa Pau VI, en les seves paraules inaugurals del 29-IX-1963.

110. AS II/6, 189: «ratio profunda et theogica unitatis imperfectae, quam Ecclesiae orientales separatae cum vera Ecclesia Christi habent, invenitur in sacramentis».

111. Cf. AS II/6, 189. Jubany es recolza en els sermons de Pasqua de sant Agustí, Serm. 5 (= PL 46,827).

112. Jubany resta influït de l'estudi històric del pare B. Xiberta, i així per a Jubany la pau i la comunió no són coses diferents, sinó una mateixa realitat.

porta una visió eclesiològica que Jubany qualifica d'ontològica més que jurídica, «haec conceptio Ecclesiae magis est ontològica, quam iuridica».¹¹³

Això dona peu a entendre amb Jubany que la comunió perfecta és unitat amb l'Església de Crist, la qual consta de dos elements, el primer és de caire sacramental, en tant que els sacraments són instruments, accions de Crist per atorgar la vida divina als homes; el segon, és jurídic, expressió d'adhesió al romà pontífex, per Jubany l'element ontològic passa per davant del jurídic.

4.3. *Apostolicam Actuositatem*

Jubany envia una esmena escrita al futur decret sobre l'apostolat dels laics, en referència al mandat i a la missió canònica d'aquests,¹¹⁴ alertant que la primera redacció deixa al descobert les dificultats de relació entre la teologia i el dret, per un excés de sobrepès del món jurídic, sota la figura de l'autoritat eclesiàstica. Per a Jubany cal especificar els termes «mandat» i «enviament», perquè s'entén que introdueixen una nova significació en el camp de la missió referida als laics. Buscant una precisió més curosa, Jubany és de l'opinió que el terme «mandat» hauria de ser propi per a la jerarquia, perquè aquesta és la seva missió, la de fer partícips als laics de l'elecció i l'enviament. Els laics participen de la potestat de la missió, i la jerarquia ja la rep per l'ordenació. L'«enviament» pot ser donat a un individu o a un grup, i amb la possibilitat d'una real comunicació d'autoritat, és a dir, d'un «mandat», d'una missió canònica. Aquest enviament laïcal, amb missió canònica, pressuposa l'existència d'un administrador, «vero contractui procuratorio aequivaleret», amb el qual sigui fàcil estructurar i parlar d'apostolat dels laics.¹¹⁵ En el text no apareix encara clarament la percepció de l'acció catòlica, la qual es descriu com animada i promoguda per la jerarquia, però no pas com acció directa de l'apostolat jeràrquic. Es fa difícil, tal com diu Jubany, d'entendre quina és la separació entre l'apostolat de l'acció catòlica i el de la jerarquia.

Proseguint amb el terme de la missió canònica i el que aquest comporta, Jubany aclareix que el text no descriu els possibles actes clericals que els laics en missió poden fer, i això caldria especificar-ho, ja que els laics no reben una definició ontològica, sinó «simplex descriptio typologica».¹¹⁶ Si no coneixem

113. Cf. AS II/6, 189.

114. AS III/4, 326-329.

115. Cf. AS III/4, 327.

116. Cf. AS III/4, 328.

la definició del «laic», es pregunta Jubany, com podrem conèixer els oficis que li pertoca? La qüestió demana aprofundir i esbrinar si els laics quan participen d'una missió canònica aquesta és accidental o és pròpia de la seva identitat. Jubany constata l'ús i l'abús d'aquesta anomenada missió canònica dels laics, i exigeix una bona fonamentació teològica, en cas de tenir-la. Per a Jubany la terminologia de l'esquema no és prou clara, i caldria eliminar els termes de «mandat» i «missió canònica» (sense relació amb la jerarquia) unida als laics, perquè es creen confusions terminològiques i problemes de tipus jurídic i teològic. Així, doncs, caldria remetre aquesta qüestió al capítol quart de la *Lumen Gentium*, especificant que la missió canònica és l'acte suprem de jurisdicció de l'autoritat, i l'enviament laïcal no és sinó una cooperació immediata amb l'apostolat jeràrquic. Una cooperació que, segons Jubany, els laics han de contemplar a partir del camí de l'acció catòlica.¹¹⁷

4.4. *Presbyterorum Ordinis*

En la tercera sessió, Jubany envia una esmena escrita al futur decret sobre la vida presbiteral,¹¹⁸ i al·ludeix sobre l'existència de les associacions sacerdotals, aportant dades a favor d'aquestes entitats,¹¹⁹ sense oblidar que aquests grups no poden ser l'expressió íntegra de la realitat teològica exigida al clergat diocesà, encara que certament la pertinença a aquestes comporti la incardinació i l'adhesió plena al bisbes diocesans, amb les corresponents conseqüències d'obediència i disponibilitat. Aquestes associacions mai combatran jurídicament amb les divisions territorials diocesanes, estaran sota l'autoritat de l'ordinari, i mai seran enteses com un grup de pressió en el govern de la mateixa diòcesi. En darrer terme, els sacerdots vinculats privadament a aquests grups no tindran dues obediències, la canònica i la interna del grup, sinó una, aquella adreçada al bisbe, «oboedientia namque erga episcopum est aliquid quod exsurgit ex ipsa natura unionis sacerdotis cum episcopo, in ordine ad actionem pastoralem in ecclesia particulari perficiendam».¹²⁰

117. Cf. AS III/4, 329.

118. Cf. AS III/4, 606-607.

119. Entre les dades favorables trobem el precedent magisterial de Pius XII, centrat en el clergat diocesà, sabent però que aquestes agrupacions no són establertes amb un caràcter obligatori per adquirir la perfecció, sinó per ajudar a cultivar la devoció i/o augmentar la caritat. Amb tot, des del dret canònic es detecten algunes llacunes en la seva regulació, i no sols pel que fa a les associacions de preveres, sinó també de laics.

120. Cf. AS III/4, 607.

El 14 d'octubre de 1965, Jubany torna a intervenir en el debat,¹²¹ reincidint en la temàtica de les associacions sacerdotals, de les quals es diu poca cosa i tants bons fruits han donat. Jubany considera aquesta realitat a través de diversos elements, el primer dels quals és de tipus teològic, fent referència a l'interès de tota associació sacerdotal de vetllar per l'espiritualitat, àmbit tan important en la vida del prevere, sigui en la tasca pastoral sigui en la cooperació amb el bisbe. El segon element que surt a la llum és el paper que aquestes associacions tenen per tal de conservar i enfortir el vincle amb el bisbe diocesà. I com a tercer element, es destaca que aquests grups faciliten la vivència dels consells evangèlics.

D'aquesta anàlisi, Jubany n'extreu dues peticions, la primera és que correspon al bisbe de donar el vistiplau a aquestes realitats, i en segon lloc, es fa notar que és necessari que aquests grups tinguin una regulació canònica pròpia.

4.5. *Optatam Totius*

En una intervenció col·lectiva¹²² dels bisbes peninsulars en referència a la formació dels futurs sacerdots, es lloa el text de la comissió especialment pel sentit pastoral que desprèn, així com per l'amplitud de mires en aquesta qüestió, de manera que facilita el fet de remetre's a diverses situacions culturals, econòmiques i geogràfiques, donant peu a que cada conferència episcopal pugui concretar i adaptar el procés de formació dels candidats al sacerdoci d'una manera més real a les situacions concretes de cada indret. Quant als formadors es fa incidència en què cal que siguin de bon tracte, amb recursos pedagògics i amb sentit pastoral, que no siguin joves i que tinguin una sòlida doctrina i una bona actitud espiritual per afrontar les dificultats. Quant als candidats, es preveu la possibilitat de poder crear un seminari per a una regió per tal de facilitar la tasca formativa, estalviar recursos econòmics i afavorir la seva formació.

Una nova esmena col·lectiva, ara però de bisbes de diversos indrets, valoren l'esquema positivament pel que fa al seu caràcter espiritual i pastoral.¹²³ En aquesta ocasió fan esment de l'edat de les vocacions, obrint el discurs en favor d'aquelles que no són ni infantils ni juvenils, «*gratia Dei non habet tem-*

121. Cf. AS IV/4, 754-757.

122. Cf. AS III/8, 30-33 congregació 123 del 16 de novembre de 1964.

123. Cf. AS III/8, 358-359.

pora!», facilitant la creació d'un seminari adaptat per aquestes situacions, així com d'un pla adaptat. Respecte dels seus formadors es veu més adequat que aquests siguin adults, i hàbils en les qüestions pastorals, amb experiència. El seminari ha de formar els candidats perquè siguin capaços de forjar una pastoral de conjunt, o bé amb la capacitat suficient per poder accedir a diversos camps pastorals. L'especialització pastoral sembla mostrar-se com evident, necessària i indispensable, però també pot convertir-se en una mancança. És necessari, també, no descuidar la formació i l'estudi de les llengües, així com la capacitat pel diàleg, generant una major confiança en l'apostolat dels laics. La creació d'un institut pastoral no pot sinó ajudar als sacerdots afectats pel cansament i el sofriment pastoral, en vista a un «aggiornamento», sempre necessari.

4.6. *Ad Gentes*

Quant al text dedicat a la missió, Jubany també fa la seva aportació de manera escrita,¹²⁴ destacant la manca de precisió del text respecte de la qüestió de la cooperació en la missió, ja que aquesta hauria de tenir la seva primera referència al capítol V de la *Lumen Gentium*, atorgant-li un tractament més teològic que no pas pràctic. Jubany sosté la importància de la tasca missionera dels bisbes, sense oblidar el poble de Déu. Entre ambdues realitats Jubany esbossa una via intermèdia, que fos descrita com a necessària en l'àmbit de la relació entre la missió del bisbe (LG 17 i 23; CD 11) i la del poble (LG 10 i 35).¹²⁵ Jubany centra la missió afavorint l'església local, i amb una forta incidència en el camp de la comunicació. En darrer lloc, Jubany, parla de l'absència del traç jurídic en l'esquema, i seria convenient dotar el text d'un aparat jurídic breu que reconegui la relació entre les esglésies missioneres i les missionades, així com també s'exposi més i millor l'esperit missioner de la diòcesi com la vocació missionera del bisbe en favor dels laics i a favor de la missió.

124. Cf. AS IV/4, 545-548.

125. Cf. AAS 1958, 36. Jubany es recolza en la intervenció de Pius XII del 7 de desembre de 1957, que parla de com els bisbes confirmen la missió dels laics. S'observa internament un fil argumental lògic respecte de les seves intervencions en el debat d'*Apostolicam Actuositatem*.

5. LES DECLARACIONS

5.1. *Dignitatis Humanae*

Com sabem, el debat sobre la llibertat religiosa fou intens, però Jubany valora i aprecia l'altura del nou text.¹²⁶ Ell fou dels qui defensà la llibertat religiosa en oposició al realisme racionalista i a l'anticristianisme, oferint un concepte de «llibertat religiosa» fonamentat en el dret de la mateixa consciència de tot home. Aquesta consciència és coneixement i certesa tant religiosa com moral, que arriba a tots els pobles de la terra a través del testimoni de la humanitat. Gràcies a aquesta concepció de la consciència s'assoleix la veritat i la salvació. La comprensió d'aquesta «llibertat religiosa» no és il·limitada, sinó que s'inscriu dins d'un ordre moral comú, per tal que pugui existir aquell respecte i bona convivència necessaris entre persones diverses. S'admet que la llibertat s'exerceixi de maneres diferents, i perquè l'home és un ésser social, «essentially socialis», cal que la pràctica de la seva llibertat afavoreixi la construcció del bé comú. Seria erroni pensar el fet religiós com un principi absolut i inviolable, limitat per exigències d'ordre moral i de tipus pràctic, quan de fet s'entén com una realitat ensenyada i compartida a través del testimoni dels creients. La responsabilitat de l'ordre públic, i no tant de la mateixa Església, es concentra en l'actuació de preservació i conservació dels drets inviolables, entenent que la llibertat religiosa arriba a ser coneguda per tothom. El fet de mantenir la llibertat religiosa esdevé signe de veritat, més que no pas possessió de la veritat, i així es reivindica el seu valor com invitació per a tota la societat. Jubany fa notar que el terme «veritat» s'empra poc en els documents eclesiàstics i això potser pot induir al relativisme i a l'indiferentisme, per això Jubany presenta més endavant unes esmenes escrites.

En aquestes esmenes¹²⁷ Jubany manifesta la necessitat d'exposar, ni que fos breument, la importància de la dignitat humana, ja que és tasca de l'Església proclamar-la i defensar-la,¹²⁸ i això seria de vital importància en aquest text. D'aquí podria fer-se la distinció de dos tipus de llibertat en matèria religiosa, la primera *in genere*, fonamentada en la dignitat de l'home, i la segona fonamentada en la revelació cristiana. Aquest plantejament és «coherens et

126. Cf. AS IV/1, 787-789.

127. Cf. AS IV/2, 192-198.

128. AS IV/2, 192: «munus Ecclesiae illam dignitatem proclamandi et defendendi; circumstantiae nostri temporis, quibus fit ut homo de sua dignitate magis magisque conscius sit; scopus huius declarationis».

logicus», i no hauria de ser cap escàndol per als mateixos cristians catòlics, ja que aquest Concili no es fonamentat tant en el dret natural com en les fonts de la revelació. Segons Jubany, caldria proposar una definició sobre la llibertat que pogués dir que aquesta consisteix, més enllà dels límits, en el fet de que cap religió pot ser imposada, així com que no s'impedeix una religió per via de coacció psíquica o moral, ja que la religió ajuda a formar opinions pertinents, i d'aquesta manera la llibertat pot ser coneguda tant en l'ordre jurídic així com en el camp polític, fent possible la distinció entre el dret i l'ordenació jurídica de la societat.¹²⁹

La regulació del dret quant al tema de la llibertat s'apropa a l'àmbit de la consciència, com el «quasi» lloc de la fonamentació religiosa.¹³⁰ Segons Jubany és l'estat el qui ha de pensar i definir els límits de la convivència civil, regulant els principis de subsidiarietat, amb el desig de promoure sempre el bé comú, dins el qual es troben els valors religiosos, perquè aquest afavorirà tant la vida material com l'espiritual. La pràctica de la religió és un acte intern, voluntari i lliure, ja que «homo sese ad Deum ordinet».¹³¹ Cap autoritat pot impedir aquest acte religiós, com tampoc pot imposar o prohibir la professió religiosa. La supressió d'actes religiosos de tipus extern seria un error, i per això l'estat ha de procurar formar-se una consciència jurídica prudent, evitant de caure en la temptació del control extern vers el subjecte, i promocionant un veritable magisteri i diàleg.¹³² Al cap i a la fi, l'encaix de la professió pública de la religió amb la societat civil restaria abocada a trobar una «recta boni communis intelligentia»,¹³³ és a dir, una noció justa del bé comú, que no pot quedar-se al marge o ser abandonada. L'Estat no pot menystenir el desig de construir i assolir el bé comú, i al mateix temps, les comunitats religioses no poden ser impedides de viure la seva fe, ni poden oblidar de rebre l'adiant formació per tal que l'expressió de la llibertat religiosa sigui sempre respectuosa amb la pròpia consciència, tal com fou la llibertat de Crist i dels màrtirs, i la realitat que els envolta. Jubany també fa una menció final a la llibertat religiosa dels creients d'altres religions, de la qual el text conciliar també hauria de reflectir d'alguna manera.

129. Cf. AS IV/2, 193.

130. Cf. AS IV/2, 194, Jubany segueix a Pius XII quan es refereix al criteri de la tolerància.

131. AS IV/2, 195.

132. AS IV/2, 195: «Insuper, cum homo sit natura sua sociales, veritas quaritur et invenitur per magisterium seu institutionem et per communicationem atque dialogum, quibus alii aliis exponunt veritatem quam invenerunt vel invenisse putant, ut sese invicem in veritate quarenda adjuvent».

133. AS IV/2, 195.

6. PRIMERES CONCLUSIONS

Copsem en el Jubany d'aquelles sessions conciliars una dedicació, un interès i una voluntat de viure aquell esdeveniment com una veritable experiència de gran densitat humana, teològica i eclesial. Primer com a bisbe auxiliar de Barcelona, després com a titular de Girona, podem afirmar que Jubany va arribar al Concili amb la bona predisposició d'aprofundir aquelles qüestions d'Església que es presentaven a la vista de tothom com a necessàries i urgents, i que a poc a poc anaven apareixent a l'aula conciliar per a ser debatudes i poder plasmar sobre un text final la posició de consens. Aquesta constatació no exclou que si bé és certa la bona predisposició de Jubany, també és ben certa la presència d'uns certs recels o incògnites que es presentaven entre els assistents.¹³⁴

Restem certament copsats pel seu paper valuós tant en les seves intervencions personals, com per l'habilitat de cercar punts de relació interns entre els diversos esquemes conciliars, com entre *Apostolicam Actuositatem* i *Ad gentes*, i especialment pel seu pes com a relator del segon capítol de la *Christus Dominus*. Aquesta trajectòria tingué també un detonant visible significatiu amb la presidència en el servei de l'Eucaristia durant la congregació general del 16 de novembre de 1965.¹³⁵

A tall de conclusió inicial, voldríem recollir tot seguit aquelles qüestions i àmbits a través dels quals el bisbe Jubany va anar configurant la seva pròpia síntesi teològica, i anà situant-se i encaixant en un esdeveniment complex, ric i eclesialment transformador, com fou el concili.

Quant als aspectes metodològics, s'observa un Jubany de formació rica i oberta. Les dades que maneja el bisbe català procedeixen totes del magisteri recent, especialment de Pius XII i la seva *Mystici Corporis*, un dels textos ecle-siològics més recents del magisteri abans del Concili, però també és coneixedor dels concilis precedents del Vaticà I i de Trento. És significatiu que el gran pes de les citacions i formulacions teològiques de Jubany procedeixen del seu bagatge jurídic, però sempre amb el recolzament de teòlegs de vàlua, d'entre tots ells qui més sobresurt és sant Tomàs d'Aquino, com aquell que és punt de referència i que forneix una visió global de síntesi, tant pel que fa a una lectu-

134. G. ALBERIGO, «Il Vaticano II e la sua storia», *Conc* 41/4 (2005) 17-31, 18: «Quasi tutti i vescovi sono entrati in concilio con un atteggiamento timido».

135. AS IV/6, 571. L'eucaristia fou dedicada a l'Esperit Sant, amb el recolzament musical dels alumnes dels col·legis agustiniana i de l'Assumpció, i de les corals infantils de Viena, interpretant de Tomàs Luis de Vitoria l'obra *Duo Seraphim*.

ra conjunta del misteri de la fe i del misteri eclesial. Amb tot, Jubany no exclou la presència d'altres pares de l'Església que forneixen una visió específica del llegat teològic com, per exemple, amb sant Ignasi d'Antioquia. Òbviament, al costat de les dades provinents de la Tradició, Jubany no descuida la força i el pes de les dades bíbliques.

En segon lloc, endinsant-nos en la visió estructural de l'Església, les intervencions de Jubany no són únicament provinents de la seva formació jurídica, atès que s'hi copsen elements molt propers a l'experiència pastoral i provinents de la realitat. Per a Jubany l'Església cal que sigui entesa com a misteri de comunió, amb una centralitat decisiva i important de la figura del bisbe. Al costat d'aquesta rellevància, Jubany situa la importància de progressar vers un veritable encontre ecumènic, que afavoreixi una unitat real entre els cristians de les diverses confessions que es donarà definitivament en l'eucaristia, expressió màxima de la unitat eclesial. El misteri eclesial és misteri de comunió, i aquesta ja no es centra només en aspectes externs, o regulats únicament de manera visible en els àmbits magisterial i jurídic, sinó que comporta també una dimensió de tipus sacramental, que de fet és on es forja, s'enforteix i es desenvolupa la comunió interna que influeix decisivament en la fe, l'esperança i la caritat. L'Església és, doncs, misteri de comunió, i en l'eucaristia s'hi detecta l'element fonamental, però també en Maria, que gràcies a ella s'expressa el sentit profund de l'Església com a família de Déu, pel caràcter maternal de la mare de Jesús.

La comunió dins l'Església no té una dimensió únicament horitzontal. La pau i la unitat, elements de comunió, tenen també una dimensió de verticalitat, per la seva exigència de relació amb l'element jeràrquic, el bisbe de Roma, però especialment en el Crist, en qui es dona la plena comunió, a través del camí sacramental, d'una manera concreta en l'Eucaristia. En el sagrament dels sagraments es detecta una dimensió ontològica de major pes que la comunió originada o sostinguda jurídicament. De fet, la veritable comunió, per Jubany conté dos elements, el jurídic i l'ontològic, donant preferència a aquest darrer. Aquesta visió mística de l'Església comporta, de fet, una visió fonamentada en Crist i en l'Esperit, de qui prové la força que impulsa al llarg de la història els qui formen l'Església vers l'encontre amb Déu el Pare. Aquesta dimensió en el temps de caire escatològic és un element no menor, i no prescindible.

En tercer lloc cal condensar positivament aquelles reflexions que Jubany dedica als membres de l'Església, siguin laics, religiosos, missioners, preveres, diaques, fins arribar a la figura del bisbe. La consideració antropològica és decisiva per a subratllar la importància d'aquells que viuen eclesialment,

però sobretot dels qui volen viure autènticament, provocant proximitats més grans i dinamismes interns, que deixin al descobert el perill de l'individualisme. Per a Jubany, cal reforçar el sentit comunitari de l'Església, a través d'intencions i accions pastorals clares en aquest sentit.

Sigui quin sigui l'estament o la missió representativa del Crist sacerdot dins l'Església, Jubany menciona d'una manera molt insistent la qüestió de la dignitat inviolable de tota persona humana, així com del matrimoni i la família, la qual té també una dimensió humana, una fonamentació teològica, i una missió eclesial vers el món. La dignitat de la persona té a veure amb la concepció de llibertat religiosa, i és que per a Jubany, el respecte vers la pròpia consciència és substancial, per tal que pugui donar-se una convivència sana entre diferents posicions davant el fet religiós. Cap autoritat pot imposar o impedir una professió religiosa. La llibertat veritable afavoreix la construcció del bé comú, i aquest és un valor a l'alça en el món contemporani, com a invitació sincera i profunda a defensar la dignitat de tota persona. Sense respecte per la consciència no podrà donar-se, segons Jubany, una autèntica manifestació del fet religiós.

Respecte dels diversos estaments a l'intern de l'Església, Jubany fa una consideració oportuna. De l'episcopat n'assenyala la importància de la dimensió homilètica, com el moment del desplegament de la seva capacitat d'ensenyament i formació del laïcat. També subratlla la necessitat d'un treball conjunt entre els bisbes, a través de les conferències episcopals, identificant el bisbe com un veritable pastor, més que no pas com un home de govern. Els bisbes són cercadors incansables i primers responsables de la unitat de l'Església, la pràctica de la caritat, el bé dels fidels, i tot això, acceptant el repte de replantejar les opcions pastorals de novetat necessàries que permetin de despertar en el poble de Déu la seva pròpia responsabilitat en la missió. Quant als preveres, i en sintonia amb la seva visió eclesial, Jubany defensa la concelebració com un element a considerar positivament, sempre que les circumstàncies així ho permetin i ho disposi el bisbe titular del lloc. Per a Jubany, és important no menysprear les associacions sacerdotals que acompanyen la vida presbiteral i l'enforteixen en els múltiples escenaris contemporanis. De la mateixa manera, Jubany lloa la predisposició del concili per influir en una formació àmplia dels futurs candidats, en el camp espiritual i pastoral. Del diaconat hem pogut copsar el desig manifest de la recuperació tant de la seva sacramentalitat, com de l'opció del diaconat estable. Quant a la vida religiosa, aquesta ha de ser manifestació tant de la santedat com de la catolicitat de l'Església, amb una incidència especial en l'àmbit de l'Església local, en la qual té un lloc significatiu el fet comunicatiu com a generador d'una eclesia-

litat transparent i una vida religiosa propulsora de la missió eclesial. Finalment, respecte de la vida laïcal, aquesta està cridada a una veritable renovació espiritual, a la vegada que a una millor formulació de la seva missió en el si de l'Església, de manera que la confessió de la fe no sigui altra cosa que la manifestació de la centralitat de Crist. És significativa, segons Jubany, la relació del laïcat amb la jerarquia, la qual fins al moment, ha estat massa dominada pel discurs jurídic. Per a Jubany, la missió laïcal, encaminada a través de l'acció catòlica tal com ell expressa, exigeix una fonamentació més teològica, més ontològica que no pas sociològica, i així poder distingir més el paper i la relació interna entre el laïcat i la jerarquia.

Per últim, copsem en les intervencions de Jubany el desig d'arribar a una síntesi del misteri eclesial, en la seva vessant més dinàmica i pastoral, que ell anomena dimensió pràctica. Aquesta realitat aplicativa de la teologia recull també, per a Jubany, el recolzament doctrinal. La distinció entre doctrina i pastoral seria existent, però tant Jubany com el concili en subratllarien la complementaritat, fins i tot acceptant l'existència de qüestions poc clares, poc madures com, per exemple, l'origen de la potestat de jurisdicció, la missió dels laics o els camins vers l'ecumenisme. Aquesta manca de claredat deriva vers la proposta d'un sentit de prudència en l'actuació eclesial, com a tònica dominant en la dimensió pràctica de la missió. La concepció pastoral influeix no sols en plantejaments de tipus pràctic com hem dit, sinó en aspectes que troben fonament en les formulacions verbals significatives i properes al poble creient. El camí d'aquestes expressions poden detectar-se en el camp de les imatges bíbliques aplicades a l'Església, que encara que dogmàticament es presenten com més imprecises, són pastoralment més suggeridores.

En la recerca de la síntesi desitjada, Jubany inclou un element que facilitarà el desplegament de l'Església en tants i tants llocs i situacions, es tracta del destacat valor del diàleg. Aquest permet un veritable «aggiornamento» eclesial, al mateix temps que l'Església es presenta en la seva dimensió educadora del misteri de la fe. El diàleg permet de construir progressivament i lentament un discurs sòlid, també tradicional, comprensible i acceptable per als homes i dones d'avui. Per a Jubany, el fet d'arribar a una síntesi és quelcom necessari i urgent, que li permetrà de connectar diversos àmbits teològics, el doctrinal, el jurídic i el pastoral, en bé de les generacions postconciliars futures. Una de les intencions del Vaticà II, formulada pel mateix papa Joan XXIII, fou el desig d'arribar a viure un concili plenament pastoral, i Jubany recull aquest mateix desig i intentarà de plasmar-lo en la seva missió com a pastor.